

собою зроблені ним поліпшення, якщо вони можуть бути відокремлені без пошкодження речі, а якщо це неможливо, добросовісний володілець має право вимагати відшкодування зроблених на поліпшення витрат, але не більше розміру збільшення вартості речі (ст. 148 ЦК). Отже, недобросовісний володілець взагалі не має права вимагати від власника повернення віддільних від речі поліпшень та відшкодування вартості невіддільних поліпшень. Тим самим законодавець надає переваги у захисті власнику, оскільки недобросовісному володільцю було відомо про незаконність свого володіння майном, а відтак і його поліпшень.

ДРІШЛЮК А. І.

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри цивільного права, кандидат юридичних наук, доцент

КОРПОРАТИВНІ ПРАВИЛА ЯК ДЖЕРЕЛО ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Розширення кола джерел цивільного права України пов'язане як з розширенням кола відносин, які регламентуються цивільним законодавством, так і зміною ідеологічного та законодавчого підходу до їх врегулювання. Слід зауважити, що незважаючи на те, що Цивільний кодекс України та прийняті на його основі інші нормативно-правові акти, зокрема закони, поряд з цивільним договором, залишаються основними джерелами цивільного права України, важливою формою приватного регулювання цивільного обігу виступають корпоративні норми поведінки. Своє закріплення вони отримують у вигляді установчих документів господарських товариств, договорів про приєднання, статутів різноманітних громадських організацій та інших актів цивільно-правового характеру. Як підкреслювалось в літературі такі акти приймаються відповідно до вимог цивільного законодавства і вимагають певної поведінки від осіб, на яких поширюється їх дія (Заїка Ю. О. Українське цивільне право. 2008, с.32).

Аналіз сучасної літератури дозволяє виділити тенденцію, щодо зміни характеру нормативно-правового акту з державного на недержавний, на що звертається увага дослідниками, оскільки якщо йдеться про акти окремих організацій і їх посадовців, то ці організації (комерційні і некомерційні), що створюються на основі цивільного законодавства, у більшості випадків є недержавними. Так, на думку Е. П. Грігоніса нормативно-правовий акт в сучасних умовах це письмовий (писаний) юридичний документ, що містить в собі норми права, витікаючи від

органів держави, місцевого самоврядування, органів управління окремих організацій або їх посадовців або що приймається безпосередньо народом (Григонис Э. П. К вопросу о соотношении государства и права (критический обзор современных учебников по теории государства и права). 2007, с. 51.).

В. О. Потапов під корпорацією розуміє господарське товариство, що є об'єднанням осіб і капіталів для підприємницьких цілей, учасники якого організовані на принципах членства і несуть обмежену відповідальність своїм майном по зобов'язанням всього об'єднання, яке має певну внутрішню структуру, яка виражається в наявності у нього органів управління, наділених відповідними повноваженнями, і що здійснює певну діяльність, яка підлягає самостійному врегулюванню, а також має право на відповідну правотворчість діючої системою права. Корпоративні нормативно-правові акти на думку вказаного автора, є різновидом локальних нормативно-правових актів (Потапов В. А. Корпоративные нормативные акты как вид локальных актов. 2006, с.16,18). При цьому акти громадських організацій за радянською традицією продовжують називати корпоративними актами.

Разом з тим, на думку Є. А. Суханова акти корпоративного і договірної права (статуту юридичних осіб, рішення загальних зборів господарських суспільств, договори у вигляді типових форм), не можуть включатися в число джерел цивільного права, оскільки вони ніяк не відповідають приватноправовій природі відносин, що становлять предмет цивільного права. Російський науковець вважає, що велика кількість джерел правового регулювання таїть в собі небезпеку не тільки надмірній регламентації, але і... певного свавілля правозастосувачів (Суханов Е. А. Источники российского гражданского права. 2005, с.94—95.). Як вважає дослідник, такого роду індивідуальні акти, або акти локального характеру, які не приймаються органами державної влади і не містять загальнообов'язкових для невизначеного круга суб'єктів права розпоряджень (правових норм), не можуть вважатися джерелами права. Корпоративні акти, як і договори, зокрема типові, вважає Є. А. Суханов в механізмі цивільно-правового регулювання виконують роль юридичних фактів, а не правових норм (Суханов Е. А. Источники российского гражданского права. 2005, с.100).

Інший російський дослідник М. М. Семякін, підкреслював, що акти корпоративного характеру і договори, безумовно, характеризуються цілим рядом особливостей в порівнянні із звичними нормами цивільного права, зокрема всі вони відносяться до актів так званого локального і індивідуального регулювання суспільних відносин і, звичайно, не встановлюють, та і об'єктивно не можуть встановлювати, «загальнообов'язкових» норм. Тому відносити їх до джерел цивільного

права, як вважають деякі автори, не можна. На думку М. М. Семякіна конструкція джерела цивільного права сформувалася і закріпилася в науці для позначення таких форм права, за допомогою яких встановлюються, змінюються, доповнюються саме «загальнообов'язкові» норми права, а не які-небудь інші правила, зокрема, локального або договірного характеру, і тому немає ніякої необхідності в даний час «ламати» загальноприйняту вказану конструкцію. Необхідно просто мати на увазі, що крім джерел цивільного права, де міститься переважна маса норм цивільного права, є деякі інші правові форми, що не є джерелами цивільного права, в яких (інших формах) також можуть бути сформульовані (встановлені) відповідні правила поведінки для цивільних відносин (Семякин М. Н. Источники российского гражданского права: проблемы теории и практики. 2010, с.36–37). Такий підхід російський дослідників, цілком логічний з точки зору постпозитивістського підходу до системи джерел цивільного права, який домінує в російській цивілістиці. Разом з тим, якщо виходити з того, що право має об'єктивний характер, спрямоване на забезпечення існування людини в соціумі, і лише його частина знаходить своє вираження в нормативно-правових актах, то подальший розвиток права в приватноправовій сфері буде здійснюватися в різних правових-формах, зокрема корпоративних актах, які незважаючи на те, що встановлюють локальні правила поведінки для учасників приватно-правових відносин, що не можуть принципово відрізнити від загальновизнаних правил поведінки в приватно-правовій сфері, які в більшості випадків встановлюються не державою, а самими учасниками цих відносин. Наведене дозволяє стверджувати, що місто корпоративних актів в системі джерел цивільного права України слід визначати з врахуванням їх регуляторної сили, кола відносин та їх специфічного характеру, які ними врегульовані, що призводить нас до висновку про їх допоміжний характер як джерела цивільного права, який поки що не має формального закріплення на рівні закону в такої якості.